

بازشناسی فرصت‌ها و تهدیدهای امنیتی در مرزها

محمد سهرابی^۱

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۴/۰۵

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۵/۲۵

چکیده

زمینه و هدف: امنیت پایدار جوهره استقلال، تمامیت ارضی و حاکمیت یک کشور بوده و زمینه ساز تحقق سایر اهداف کشورها است و البته ایجاد امنیت پایدار، با داشتن مرزهای مطمئن ممکن است. بنابراین اگر بتوانیم با اتخاذ راهبردهای مناسب، ایجاد و حفظ امنیت مرزها را تضمین نماییم، اولین گام برای پایداری امنیت فراهم شده است. این پژوهش با هدف ارائه راهبردهای امنیت پایدار در مرز انجام می‌شود.

روش: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا کیفی است. برای اجرای پژوهش با ۲۰ نفر از خبرگان مرزبانی ناجا مصاحبه شده و پس از شناسایی فرصت‌ها و تهدیدات و نقاط قوت و ضعف مرزبانی در تامین امنیت، با تشکیل ماتریس SWOT، این عوامل وزن دهی و بر اساس آن‌ها راهبردهای توسعه امنیت مرزها ارائه شده است.

یافته‌ها و نتایج: پژوهش نشان داد انسداد کامل نرم‌افزاری و سخت‌افزاری مرزها، توسعه و تقویت یگان‌های مرزبانی، مشارکت‌دهی مرزنشینان در طرح‌های امنیتی، توسعه فعالیت‌های اطلاعاتی و تقویت دیپلماسی مرزی به همراه توسعه اقتصادی و ایجاد بنگاه‌های اقتصادی زودبازده، استقرار جمعیت در نوار مرزهای آبی، توسعه کشاورزی و دامداری در مناطق مرزی مستعد و انتقال و ایجاد مراکز صنعتی و تولیدی در راستای کارآفرینی و ارتقای سطح کیفیت و معیشت مرزنشینان، راهبردهایی هستند که در نتیجه اجرای آنها، می‌توان به امنیت مرزها امید داشت.

واژه‌های کلیدی

مرز، مرزبانی، راهبرد امنیتی، مرزنشین، فرصت، تهدید

^۱ دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه علوم انتظامی امین؛ ایمیل: r.kazemi.f18@gmail.com

مقدمه

روند جهانی شدن، زمینه توسعه روابط بین کشورها و نفوذپذیری مرزهای سیاسی را افزایش داده است. این امر به صورت‌های مختلف بر مرزهای سیاسی بین کشورها و مناطق مرزی تأثیر گذاشته و زمینه توسعه مبادلات تجاری بین کشورها و سایر بازیگران، چه در قالب مبادلات قانونی و چه در قالب مبادلات غیرقانونی نظیر قاچاق کالا را فراهم آورده است. در این میان، جمهوری اسلامی ایران با توجه به دارا بودن مرزهای طولانی از پدیده قاچاق کالا به صورت‌های مختلف دچار چالش و ناامنی‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... شده است. اگر مرزها را دروازه‌های فیزیکی نظم و امنیت بدانیم، ایران با همجواری ۱۵ کشور، دومین کشور جهان از نظر تعداد همسایه است؛ وجود چنین موقعیت استراتژیکی و تنوع جغرافیایی و محیطی در مرزها، مستلزم افزایش هوشیاری و مراقبت، اشراف اطلاعاتی و جلب مشارکت مرزنشینان در کنترل و حفظ نظم و امنیت در نواحی مرزی است.

دیدگاه‌های نوین در زمینه امنیت مناطق مرزی بر استراتژی توسعه پایدار مناطق مرزی تأکید فراوان دارند (احمدی و دادجو، ۱۳۹۱: ۸۴). امنیت پایدار جوهره استقلال، تمامیت ارضی و حاکمیت یک کشور بوده و زمینه ساز تحقق سایر اهداف کشورها است و البته ایجاد امنیت پایدار، با داشتن مرزهای مطمئن ممکن است (روشن و سعادت‌ی جعفرآبادی، ۱۳۹۱: ۱۵۴). به عبارتی، امنیت داخلی کشور و احساس امنیت شهروندان، تابع متغیرهای مختلفی است که از مهم‌ترین آنها، امنیت مرزها می‌باشد. بنابراین اگر بتوانیم با اتخاذ راهبردهای مناسب، ایجاد و حفظ امنیت مرزها را تضمین نماییم، اولین گام برای پایداری امنیت فراهم شده است. این پژوهش با هدف ارائه راهبردهای امنیت پایدار در مرز انجام می‌شود.

لازم به ذکر است که با عنایت به ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه توسط مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله العظمی امام خامنه‌ای^(مدظله العالی)، در بند ۵۵ این سیاست‌ها چنین آمده است «تأمین امنیت پایدار مناطق مرزی با انسداد کامل نرم‌افزاری و سخت‌افزاری، توسعه و تقویت یگان‌های مرزبانی، مشارکت‌دهی مرزنشینان در طرح‌های

امنیتی، توسعه فعالیت‌های اطلاعاتی و تقویت دیپلماسی مرزی» و این امر بر ضرورت انجام پژوهش‌هایی در این حوزه صحنه می‌گذارد. از طرفی وجود پدیده قاچاق (کالا، مواد مخدر، انسان و...)، جرایم سازمان‌یافته، اشرار، تروریسم، جرایم امنیتی و جاسوسی، مهاجرت غیر قانونی اتباع غیر مجاز بیگانه، معضلات و ناهنجاری‌های اجتماعی، بیکاری، رکود و عدم ثبات اقتصادی، اختلاف در برداشت از منابع طبیعی و حفظ و نگهداری محیط زیست، تردد مرزنشینان و بازارچه‌های مرزی، به شهادت رسیدن و یا گروگان‌گیری مرزبانان، حضور و فعالیت گروه‌های تروریستی و تکفیری و مسائل بسیاری از این دست، بر لزوم توجه به مسأله امنیت در مرزها می‌افزاید.

امنیت: امنیت و توسعه مفاهیمی به هم پیوسته و لازم و ملزوم یکدیگر بوده، به طوری که دستیابی به توسعه بدون برخورداری از امنیت ناممکن و توسعه نیز در برقراری امنیت نقش بسزایی دارد. این پیوستگی در سطوح مختلف محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی مصداق پیدا می‌کند. خطوط مرزهای سیاسی به علت جداسازی واحدهای مستقل و گاهی نیمه مستقل سیاسی در طول تاریخ به خاطر اعطای هویت ملی به دولت‌های ملی و محلی از اهمیت خاص سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی برخوردار بوده‌اند (گادال و جینسولین^۱، ۲۰۱۳).

در نظریات امنیت پایدار، کیفیت زندگی، محور کانونی مباحث قلمداد شده و این مفهوم متضمن حاکمیت شرایطی است که در چارچوب آن دولت‌ها به حقوق شهروندی احترام بگذارند. از این منظر، امنیت انسانی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها برای رسیدن به درجات قابل اتکایی از ثبات است. از این رو، توسعه و پایداری امنیت نتیجه کاهش فقر، بیکاری و برابری شهروندان است و می‌توان چرخه‌ای را تصور کرد که فقر و کاهش سایر مؤلفه-

^۱ Gadál & Jeansoulin

های مرتبط با امنیت انسانی، منجر به ناامنی و ناامنی منجر به توسعه نیافتگی و بی‌ثباتی در جامعه خواهد شد (چندلر^۱، ۲۰۰۷: ۳۶۴).

مرز بین‌المللی اساساً با هدف تعیین حد خارجی سرزمین یک دولت ایجاد شده و از این رو، مرزها مشخص کننده محدوده حاکمیت دولت بر مردم و منابع تحت نفوذش هستند و قلمرویی را که دولت می‌تواند قوانینش را در آن جا به اجرا گذارد و قدرتش را اعمال کند تعیین می‌کند. از این منظر، مهم‌ترین کارکرد مرز، ایجاد و مانع و عامل بازدارنده است. بدین معنا که مرزها از ورود و خروج هر پدیده‌ای که در اعمال قدرت و حاکمیت آن کشور اختلال ایجاد می‌کند، ممانعت به عمل می‌آورند. به عبارت دقیق‌تر مرز همانند فیلتر و مانعی عمل می‌کند که مانع از انتقال کالا، موجودات زنده، حرکت مردم و هم چنین اندیشه‌ها و آرمان‌های آنان، رد غالب روزنامه، مجلات، کتاب‌ها و... می‌شود که از نظر حکومت این موارد محل امنیت کشور محسوب می‌شود (زرقانی، ۱۳۸۶: ۱۸۵).

کنترل انتظامی مرزها: در کارکرد بازدارندگی مرز، نگرش امنیتی - سیاسی غالب است. امنیت مرزی به معنای جلوگیری کردن از هر گونه اعمال خلاف قانون در طول مرزهای یک کشور و قانونی کردن تردد اشخاص حمل و نقل کالا و حیوانات اهلی با رعایت ضوابط قانونی و از طریق دروازه‌های مجاز مرزی است و بدیهی است امنیت مرزها پشتوانه‌ای محکم برای امنیت با ابعاد متنوع‌اش در داخل کشور است. هر گونه ناامنی در مرز قادر است در سیستم‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و نظامی داخل کشور اختلال ایجاد نماید و در مقابل، امنیت مطلوب قادر است در حد خود در امنیت مرزی و داخلی کشور سهم بسیار برجسته‌ای را به خود اختصاص دهد (خطابی، ۱۳۷۴: ۸۵).

جمهوری اسلامی ایران پس از جمهوری فدراتیو روسیه، دارای بیشترین تعداد کشورهای همسایه است. طول مرزهای ایران بالغ بر ۸۷۳۱ کیلومتر (حدود ۶۰۳۱ کیلومتر مرز خشکی و حدود ۲۷۰۰ کیلومتر مرز دریایی) می‌باشد. هر گونه ناامنی در مناطق مرزی کشور، در

^۱ Chandler

سیستم‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، امنیتی، انتظامی و نظامی اختلال به وجود آورده و اداره حاکمیت سیاسی را دچار مشکل می‌سازد. بسیاری از خبرگان و صاحب‌نظران، مهم‌ترین نقش مرز را ایجاد مانع در برابر حرکت و مهاجرت انسان، قاچاق کالا و حتی تفکرات و فرهنگ بیگانگان می‌دانند. کنترل موثر و کارآمد مرزها نیازمند تدوین و اتخاذ راهبردها و مدیریت استراتژیک می‌باشد که در نهایت با بکارگیری تجهیزات، امکانات، نیروی انسانی کارآمد، مشارکت مرزنشینان و برنامه‌های راهبردی و اجرایی می‌توان به تحقق این اهداف نزدیک‌تر شد. سیستم‌های کنترلی موثر و منطبق با نوع مرز، نیروهای سازمان‌یافته ویژه مرزی، تفاهم و همکاری موثر دولت‌های همسایه و حمایت سازمان‌های رسمی بین‌المللی از جمله مولفه‌های کنترل مرزها در راستای تحقق و توسعه امنیت پایدار هستند.

عوامل اثرگذار بر کنترل مرزها: بیشتر خطوط مرزی در جهان، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه از رأس‌الخط کوه‌ها و پهنه بیابان‌ها عبور داده شده است. این موضوع باعث تأثیرگذاری شرایط جغرافیایی بر چگونگی استقرار و جابه‌جایی جمعیت در مناطق مرزی شده است. بنابراین اغلب مناطق مرزی، کم‌تر توسعه‌یافته و متکی بر اقتصاد سنتی و کوچ‌رو می‌باشند. این موضوع احساس تعلق به سرزمین و حتی حاکمیت دولت مرکزی را در بین مرزنشینان کاهش می‌دهد که خود عامل پیدایش مشکلات و پیامدهای ناشی از بی‌ثباتی توسعه اقتصادی و صنعتی به دلیل بی‌ثباتی جمعیت می‌گردد. در شرایطی که مرزها محل ناآرامی‌های نظامی، امنیتی، انتظامی و سیاسی باشد، جمعیت به تدریج از مناطق مرزی به مناطق امن‌تر و طبیعتاً به سوی مرکز کشور تابعه و یا کشورهای همسایه مهاجرت می‌کنند و این پدیده موجب کاهش تراکم جمعیت در مناطق مرزی و در نتیجه ناپایداری امنیت می‌شود. بنابراین در کنار مشکلات اقتصادی، معیشتی و حتی امنیتی، جمعیت مرزنشین به قاچاق کالا روی آورده که این پدیده می‌تواند مشکلات امنیتی و انتظامی بسیاری را به

وجود آورد. با این وصف به طور کلی، کنترل مرزها دارای زمینه‌ها و عوامل مختلفی است که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- ویژگی‌های جغرافیایی مناطق مرزی مانند: ویژگی‌های طبیعی (توپوگرافی و اقلیم منطقه)؛

۲- ویژگی‌های انسانی و مرزنشینان (بافت قومی و مذهبی)؛

۳- شرایط سیاسی و استراتژیک (سطح و نوع روابط با کشور همسایه)؛

۴- شرایط اقتصادی و اشتغال (وضعیت اقتصادی، بنگاه‌های اقتصادی و بیکاری)؛

۵- ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی (پیوستگی‌های قومی، زبانی، نژادی و مذهبی، میزان باسواد و تنوع فرهنگی مرزنشینان).

پیشینه پژوهش: بررسی مطالعات انجام شده با موضوع امنیت مرزها، نشان می‌دهد، مطالعات گوناگونی به این موضوع پرداخته‌اند که در ادامه ضمن معرفی برخی از آن‌ها جایگاه پژوهش حاضر بهتر تبیین می‌شود.

هادی‌زاده، زینبده و پژم (۱۳۹۴)، در پژوهشی برای شناسایی و دستیابی به راهبردهای مناسب برای نیل به توسعه و درآمد پایدار از مدل SWOT استفاده کرده‌اند؛ آن‌ها در یافته‌اند که راهبرد مناسب برای توسعه پایدار منطقه مرزی آستارا، «راهبرد تهاجمی» است که در آن باید نقاط قوت را حفظ و ارتقاء بخشیده و جهت نیل به توسعه پایدار از فرصت‌های موجود استفاده بهینه کرد.

پیرعلی و سیادت (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «تدابیر راهبردی ناجا در گسترش امنیت پایدار مرزهای جنوب شرق کشور، مورد مطالعه: استان سیستان و بلوچستان» به این نتیجه دست یافته‌اند که نتایج حاصل از ماتریس SWOT نشان از آن دارد که راهبرد هم‌افزایی ظرفیت‌های انتظامی - امنیتی در سطح استان برای ایجاد و توسعه امنیت در این استان، نسبت به سایر راهبردها از اولویت بیشتری برخوردار است.

بذرافشان و امانی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «تدوین راهبردهای توسعه منطقه‌ای در شهرهای مرزی با استفاده از مدل SOWT؛ مطالعه موردی شهرهای مرزی استان خراسان رضوی» به این نتیجه رسیده‌اند که شهرهای مرزی استان خراسان رضوی با وجود پتانسیل‌هایی مانند وجود مرز مشترک با ترکمنستان و افغانستان، وجود اراضی حاصل‌خیز مناطق کشاورزی، وجود زیرساخت‌های اقتصادی خدماتی و بازرگانی می‌تواند نقش موثری در تسریع روند توسعه داشته باشند و با مدیریت صحیح می‌توانند به عنوان کانون‌های توسعه منطقه‌ای عمل کنند.

موسوی و موسوی (۱۳۹۰)، در مطالعه خود با عنوان: «نقش راهبردی توسعه مناطق مرزی در تحقق سند چشم‌انداز کشور» به این نتیجه رسیده‌اند که میانگین توسعه در مناطق مرزی ۰/۰۵۷ و مناطق مرکزی ۰/۱۶۹ است، بنابراین مناطق مرکزی در ایران حدود ۳ برابر بیشتر از مناطق مرزی توسعه یافته است. این یافته ضرورت توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های مناطق مرزی در توسعه ملی را گوشزد می‌نماید.

احمدی و دادجو (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «توسعه پایدار مناطق مرزی؛ راهبرد اساسی حفظ امنیت مرزها»، نشان داده‌اند که تغییرات شاخص‌های اجتماعی به دلیل مرزی بودن منطقه سیستان، طی ده سال اخیر در جهت تحقق توسعه پایدار نبوده است و بنابراین پیشنهاد شده که در برنامه‌ریزی توسعه مناطق مرزی از الگوی توسعه منطقه‌ای چند سطحی استفاده گردد.

روش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه اجرا کیفی است. برای اجرای پژوهش با ۲۰ نفر از خبرگان مرزبانی ناجا در تخصص‌های جغرافیای سیاسی، حقوق بین‌الملل، امنیت ملی، علوم انتظامی و امنیتی و مطالعات راهبردی ناجا مصاحبه شده و پس از شناسایی فرصت‌ها و تهدیدات و نقاط قوت و ضعف مرزبانی در تامین امنیت، با تشکیل

ماتریس SWOT، این عوامل وزن دهی و بر اساس آن ها راهبردهای توسعه امنیت مرزها شناسایی و ارائه شده است.

یافته ها

معضلات گریبان گیر مناطق مرزی عمدتاً در قالب های سیاسی، امنیتی، انتظامی، فرهنگی و اقتصادی قابل بررسی و ارزیابی است. به اعتقاد سیاستمداران و کارشناسان مسائل راهبردی، امنیتی و انتظامی، هر منطقه مرزی باید به شیوه اصولی و متناسب با شرایط، جغرافیا و وضعیت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و مذهبی آن ناحیه مدیریت شود. در این پژوهش دیدگاه خبرگان در مورد نقاط قوت و ضعف و نیز تهدیدات و فرصت های موجود برای ایجاد امنیت مرزها بررسی و عواملی شناسایی شدند که در قالب جداول ۱ ارائه شده اند.

جدول ۱: ماتریس SWOT برای شناسایی راهبردهای امنیت مرزی

ضعف W	قوت S	
<ul style="list-style-type: none"> - احساس ناامنی - جرایم توسط اتباع غیر مجاز بیگانه (مهاجرت غیر قانونی افغانه و...) - معضلات و ناهنجاری های اجتماعی - کمبود امکانات و سامانه های کنترل مرزی 	<ul style="list-style-type: none"> - برداشت از منابع طبیعی - بازارچه های مرزی - انسداد فیزیکی مرزها - پرده پوشش و اشراف اطلاعاتی - فرهنگ جهاد و شهادت مرزبانان 	فرصت O
<ul style="list-style-type: none"> - پدیده قاچاق (کالا، مواد مخدر، انسان و...) - جرایم سازمان یافته و اشرار - تروریسم و گروه های تکفیری - سلفی - تهدیدها و جرایم امنیتی و جاسوسی - بی کاری، رکود و عدم ثبات اقتصادی - حضور قدرت های فرامنطقه ای 	<ul style="list-style-type: none"> - حفظ و نگهداری محیط زیست - مهاجرت و تردد مرزنشینان - تنوع قومیتی و جمعیتی - رسانه و فضای مجازی 	تهدید T

در جدول ۲، همبستگی عوامل تاثیرگذار بر امنیت مرزها ارزیابی شده است.

جدول ۲: همبستگی عوامل تاثیرگذار بر امنیت مرزها

ویژگی‌های جغرافیایی و ژئوپلیتیک	ویژگی‌های انسانی و مرزنشینان	شرایط سیاسی و استراتژیک	شرایط اقتصادی و اشتغال	ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی مرزنشینان	انسداد سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مرز
۱/۱۰					
۰/۵۶					
۰/۷۰		۰/۷۴	۰/۸۴۱		
۰/۵۰		۰/۶۸	۰/۴۵	۰/۸۱۹	
۰/۵۹		۰/۷۶	۰/۰۹	۰/۵۷	۰/۹۰۳
۰/۶۸		۰/۷۹	۰/۸۵	۰/۷۴	۰/۸۱۹

بحث و نتیجه‌گیری

توجه به وجود زمینه تهدیدهای بالقوه و خطراتی که امنیت مرزی، استقلال و تمامیت ارضی کشور را نشانه گرفته، ضرورت بنیادی و مبانی فکری راهبردهای امنیت مرزی را

آشکار نموده است. یکی از معضلات و چالش‌های امنیت پایدار مناطق مرزی، آسیب رساندن به اقتصاد کشور از طریق قاچاق کالا بوده که به آسانی از طریق مرزها به داخل کشور وارد می‌شود. وجود مرزهای طولانی کشور با همسایگان، کنترل و نظارت بر ورود و خروج کالاها را از این مرزها دشوار می‌سازد. در عین حال وجود اینگونه مرزها، استفاده از امکانات پیشرفته و تجهیزات مدرن را در گلوگاه‌های مرزی پُر هزینه می‌کند.

توسعه یافتگی اقتصادی مناطق مرزی و رفاه نسبی در این مناطق می‌تواند موجب کاهش برخی از مشکلات مرزی از قبیل اقدامات تروریستی، قاچاق کالا، مواد مخدر و... را فراهم آورده و از تخلیه جمعیتی مناطق مرزی جلوگیری نماید. این واقعیت را باید در نظر داشت که وقتی برنامه‌ای مناسب برای کارآفرینی وجود ندارد، زمینه‌های لازم برای آسیب‌های توسعه پایدار اقتصادی و نظم و امنیت به وجود می‌آید.

یکی از مهم‌ترین اقدامات راهبردی برای کنترل مرزها، اعتماد به منابع انسانی داخلی و مرزنشینان است. اعتماد مهم‌ترین نقطه کلیدی در توسعه پایدار مناطق مرزی است. در این صورت، سرمایه‌گذاری در این بخش نتیجه بخش خواهد بود.

با عنایت به اینکه هر چه یک نظام برنامه‌ریزی و راهبردی منظم‌تر و از یکپارچگی بیشتری برخوردار باشد، کارایی آن بیشتر می‌شود، آمایش مناطق مرزی در ایران، به دلیل وجود مرزهای طولانی و قرارگیری بیش از نیمی از استان‌های کشور در مرزهای بین‌المللی با کشورهای همجوار، از جایگاه ویژه‌ای در نظام برنامه‌ریزی کشور برخوردار است.

همچنین انسداد کامل نرم‌افزاری و سخت‌افزاری مرزها، توسعه و تقویت یگان‌های مرزبانی، مشارکت‌دهی مرزنشینان در طرح‌های امنیتی، توسعه فعالیت‌های اطلاعاتی و تقویت دیپلماسی مرزی به همراه توسعه اقتصادی و ایجاد بنگاه‌های اقتصادی زودبازده، استقرار جمعیت در نوار مرزهای آبی، توسعه کشاورزی و دامداری در مناطق مرزی مُستعد و انتقال و ایجاد مراکز صنعتی و تولیدی در راستای کارآفرینی و ارتقای سطح کیفیت و معیشت

مرزنشینان، راهبردهایی هستند که در نتیجه اجرای آنها، کاهش قاچاق کالا را مناطق مرزی به همراه خواهند داشت.

پیشنهادها: با عنایت به آنچه ذکر شد موارد زیر برای بهبود امنیت مرزهای ایران پیشنهاد می‌شوند.

- تصویب قوانین کارآمد و اصلاح قوانین ناقص در حوزه مرزبانی؛
- تأمین تجهیزات و امکانات مورد نیاز مرزبانی از جمله: بالگرد، پهپاد، انواع شناور، سامانه های کنترلی و...؛
- بروزرسانی آموزش‌های تخصصی مرزبانان؛
- جلب مشارکت مرزنشینان در ایجاد امنیت مرزها؛
- توسعه همکاری‌های متقابل منطقه‌ای و بین‌المللی؛
- تقویت نظام گمرکی کشور با سیستم گمرک الکترونیک؛
- استقرار جمعیت انسانی با هدف افزایش جمعیت مرزنشین در جوار مرزهای کشور؛
- انتقال، استقرار و احداث صنایع غیر حیاتی و بنگاه‌های اقتصادی زودبازده در مرزها پس از آمایش سرزمین؛
- مدیریت جامع و افزایش هماهنگی بین نیروهای مرزبانی، سپاه و ارتش و ارتقای اشراف اطلاعاتی؛
- تنظیم معاهدات و توافقات حقوقی دو یا چند جانبه با کشورهای همسایه.

منابع

- احمدی، حسن و دادجو، روزبه (۱۳۹۱). توسعه پایدار مناطق مرزی؛ راهبرد اساسی حفظ امنیت مرزها. همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت، چالش‌ها و رهیافت‌ها. دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان
- بذرافشان، جواد و امانی، معصومه (۱۳۹۱). تدوین راهبردهای توسعه منطقه‌ای در شهرهای مرزی با استفاده از مدل SOWT؛ مطالعه موردی شهرهای مرزی استان خراسان رضوی. همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان
- پیرعلی، علیرضا و سیادت، سعیده (۱۳۹۲). تدابیر راهبردی ناجا در گسترش امنیت پایدار مرزهای جنوب شرق کشور (مورد مطالعه: استان سیستان و بلوچستان). پژوهش‌نامه مطالعات مرزی. دوره ۱. شماره ۱.
- خطابی، غلامحسین (۱۳۷۴). مرزبانی. تهران: معاونت آموزش ناجا.
- روشن، علی اصغر و سعادت‌تی جعفرآبادی، حسن (۱۳۹۱). بررسی نقش و کارکرد کنترل مرز استان خراسان رضوی با افغانستان و تاثیر آن بر امنیت استان. فصلنامه ژئوپلتیک. دوره ۸. شماره ۳ (پیاپی ۲۷).
- زرقانی، هادی (۱۳۸۶). مقدمه‌ای بر شناخت مرزهای بین‌المللی. تهران: دانشگاه علوم انتظامی.
- عزتی، عزت‌الله (۱۳۸۶). نظریه‌های جدید در جغرافیای سیاسی. تهران: نشر قومس.
- موسوی، میر نجف و موسوی، سید محمد (۱۳۹۰). نقش راهبردی توسعه مناطق مرزی در تحقق سند چشم‌انداز کشور. یازدهمین کنگره جغرافیدانان ایران. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- هادی‌زاده، سعید؛ زبینه، عدالت و پژم، محمود رضا (۱۳۹۴). تحلیل راهبردهای توسعه منطقه‌ی مرزی آستارا با استفاده از مدل SWOT. فصلنامه علوم و فنون مرزی. سال ششم. شماره ۱.

- Chandler, D. (۲۰۰۷). The security–development nexus and the rise of anti-foreign policy. *Journal of International Relations and Development*.
- Gadal, Sébastien & Jeansoulin, Robert (۲۰۱۳). *Borders, frontiers and limits: some*

Archive of SID